

Hacı Abdülvehap Efendi (Abdulahap Öner) (1889-1920)

Türk siyasetçi, I. TBMM Bolu Milletvekili.

Abdulahap Efendi 1889 (1285) yılında Bolu'da doğmuştur. Ataullah Efendizade Sabit Efendi'nin oğludur. İlköğrenimini Bolu Rüştüyesinde orta öğrenimini Bolu Medresesinde tamamlamıştır. II. Meşrutiyetin I. Döneminde Osmanlı Mebusan Meclisinde 21 Ekim 1908'de Kastamonu vilayetine bağlı Bolu sancağından milletvekili seçilmiştir.

Meclis-i Mebusanda Habib Bey, Mustafa Zeki Bey ve Şerif Bey ile birlikte Bolu sancağını temsil eden Abdulahap Efendi, Mebusan Meclisinde Mali Kanunlar Komisyonunun sözcülüğünü yapmıştır. Ayrıca Milletvekilliği döneminde Gerede kazasının Çağa kasabasında meydana gelen yangından zarar görenlere yardım sağlanması, Zonguldak'ta bir baruthane inşa ettirilmesine, Amasra kazasında bir rüştiye açılmasına ön ayak olduğu anlaşılmaktadır. Mebusan Meclisinin 31 Ocak 1912 tarihinde süresinin sona ermesi ile memleketine dönmüş, 1913 yılında kurulan Vilayet Matbaasının müdürü olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Dârü'l Hilâfeti'l- Aliyye'de müderris olarak görev yapmış, 1916'da *Bolu Salnamesi*'ni düzenleyen kurulda yer almıştır. Bu dönemden sonra siyasi hayatını Hürriyet ve İtilaf Partisinin bir mensubu olarak devam ettirmiştir. İttihat ve Terakki Partisi aleyhindeki görüşlerini *Teminat* gazetesindeki yazılarında dile getirmiş, Enver Paşa, Talat Paşa ve Cevat Paşa hakkında eleştirilerde bulunmuştur. Abdulahap Efendi I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından da Damat Ferit Paşa Hükümetinin iktidara gelmesi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin Bolu il başkanlığına getirilmiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisi için yapılan seçimlerde Bolu'dan aday olmuştur. Abdulahap Efendi *Bolu Vilayet* gazetesindeki seçim beyannamesinde seçmenlere İttihat Terakki Partisi'nin I. Dünya Savaşı sırasında izlediği yanlış politikalar yüzünden üç dört milyon insan kaybına yol açtığını, vatani seven mukaddes değerlere bağlı işinin ehli uzman kişilerin desteklenmesi gerektiğini, daha önceki yapılan seçim yolsuzluklarının unutulmaması gerektiğini savunmuştur. Ancak seçimleri kazanamamıştır. Bu seçimlerde Bolu Belediye Reisi Nuhzade Mehmed, Bolu Müftüsü Tayyar Efendi, Seryaver Cevad Abbas Bey ve Tunalı Hilmi Bey, Bolu Merkez, Gerede, Düzce, Mudurnu, Göynük, Ereğli, Zonguldak, Devrek ve Bartın'ın yer aldığı Bolu müstakil sancağından milletvekili seçilmişlerdir. Ancak bu seçimler sonrası oluşan Osmanlı Mebusan Meclisinin ömrü oldukça kısa olmuştur. İstanbul'un 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından resmen işgal edilip Mebusan Meclisinin kapatılması üzerine Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da olağanüstü bir meclis toplamak için hemen çalışmalara başlamıştır. I. TBMM için Türkiye genelinde olduğu gibi Bolu livasında da 1 Nisan 1920 tarihinde seçimler yapılmıştır. Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları olan Hacı Abdullah Sabri (Aytaç) Efendi, Abdulahap Efendi, Dr. Fuad (Umay) Bey, Mehmet Cevat Abbas (Gürer), Mehmet Şükrü Bey, Nuri (Aksu) Efendi, Tunalı Hilmi Bey mebus seçilmişlerdir.

Ancak Abdulvahap Efendi TBMM'ye katılmayı reddetmiş ve Ankara'ya gitmemiştir. Bu süreçte Hürriyet ve itilaf Fırkası'nın Millî Mücadele karşısında sergilediği tutumun Bolu'daki önderliğini üstlenen Abdulvahap Efendi, TBMM'ye katılmayı reddetmesinin yanında bölgede baş gösteren isyanın öncüleri arasında yer almış ve asilerin kurduğu Hilafet Kuruluna katılmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış sürecinde ortaya çıkan I. Düzce-Bolu Ayaklanması, kısa sürede Kocaeli Yarımadası'nın batı kesimlerine yayılmıştır. İsyancıların kanlı olaylara sebep olması nedeniyle batıdan ilerlemekte olan Yunan kuvvetlerine karşı tutulacak cephe hatları tehdit altına girmiştir. Bu nedenlerle bölgedeki isyan, Kuvayı Milliye hareketine büyük zarar vermiştir.

İsyan 13 Nisan 1920 tarihinde Düzce'de başlamış, yaklaşık dört bin asi, hapishaneleri basarak mahkûmları tahliye etmiş, süvari birliğinin silahlarını ele geçirmiş, memurları ve subayları tutuklamıştır. Düzce'de yönetimi ele geçiren asiler, Kaymakamlığa da eski Milletvekili Abdulvahap Efendiyi getirmişlerdir. Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey isyanı durdurmak için gittiği Düzce'de asilerin eline esir düşmüştür. İsyan, Düzce'den sonra Bolu'ya sıçramış, 19 Nisan'da Bolu da asilerin eline geçmiştir. Bu arada eski Milletvekili Abdulvahap Efendi'nin telkinleri ile 32. Kafkas Alayı da isyancıların saflarına katılmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra 24. Tümen Komutanı Yarbey Mahmut Bey 22 Nisan günü Nüfren'de asiler tarafından pusuya düşürülerek şehit edilmiştir. Bu olaylarla birlikte isyan, Düzce'den Bolu'ya oradan da Gerede'ye kadar olanca şiddetiyle yayılmıştır.

İsyanın Ankara'ya doğru hızla yayılmaya başlaması üzerine, TBMM'nin açılışından bir gün sonra 24 Nisan 1920 Cumartesi günü isyanların durdurulması için alınacak tedbirler, önlemler konusunda gizli bir oturum gerçekleştirilmiştir. Kuzeybatı Anadolu'yu etkisi altına alan bu isyanları önlemek için, Bolu'daki jandarma kuvvetleriyle birlikte, Çerkez Ethem Bey, Binbaşı Nazım Bey, Yarbey Arif Bey ve Binbaşı İbrahim (Çolak) Bey müfrezeleri görevlendirilmiştir.

Geyve Boğazı yakınlarından Adapazarı'na kadar uzanan kesimde Ali Fuad Paşa, Ankara'dan Bolu'ya uzanan kesimde ise Refet Paşa bu kuvvetlerin komutanları olarak atanmışlardır. Kısa sürede Ali Fuad Paşa, Geyve Boğazı'nı, Çolak İbrahim Bey, Eşref Bey, Refet Bey ve Nâzım Bey, Mudurnu Cephesi'ni, Arif Bey de Bolu'yu kontrol altına almayı başarmıştır. Bu arada çarpışmalar sürerken, asi lideri Sefer Bey ile TBMM adına Heyet-i Nasiha Başkanı Hüsrev Bey arasında yapılan anlaşma ile 23 Mayıs 1920'de isyan tamamen sona erdirilmiştir. Anlaşmanın sağlanmasından sonra Sefer Bey, Çerkez Ethem Bey ile bir telgraf görüşmesi yaparak anlaşmalarını ve isyanın sona erdirildiğini bildirmiştir. Fakat bu anlaşmayı dikkate almayan Kuvâ-yı Seyyare Komutanı Çerkez Ethem Bey, 26 Mayıs günü Düzce'ye girmiş, şehri kontrol altına aldıktan sonra isyana adı karışan asi liderlerini yargılamaya başlamıştır. Çerkez Ethem öncelikle isyanın elebaşı olarak bilinenlerden Sefer Bey, Asi Müfrezeleri Komutanı Koç Bey ve eski Bolu Milletvekili Abdulvahap Efendi'yi suçlu bularak Hükümet Konağı önünde idam ettirmiştir.

Düzce, Millî Mücadele kuvvetleri tarafından kısa sürede kontrol altına alındıktan sonra iki aya yakın asilerin elinde tutuklu bulunan Kuvayı Milliye yanlısı yöneticiler ve milletvekilleri esaretten kurtarılmışlardır. Bolu sancağı adına seçildiği halde Meclise katılmayıp isyancılarla birlikte hareket eden isyanın bastırılmasından sonra da idam edilen Abdulvahap Efendi'nin durumu hakkında 21 Haziran 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda bir görüşme yapılmış ve yerine Bolu'dan 2 Temmuz 1920'de Yusuf İzzet Paşa milletvekili olarak seçilmiştir. Evli, 6 çocuk babası olan Abdulvahap Efendi Arapça bilmektedir.

Fahri KILIÇ

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) (DH.MUİ./3-70 Tarih:H-26-03-1328

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi No: 21 /3001- 3005,) s. 2-3.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı (ATASE)

Arşivi, ATASE: ATAZB:, K.27, G.40, B.40-1.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi,

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_62_1_1.pdf. 25.08.2023.

Tarihinde erişilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 24 Nisan 1920.

Sürelî Yayınlar

Bolu gazetesi, 25 Kanun-ı Evvel1335

Derdli gazetesi, 31 Mayıs 1336

Hakimiyet-i Milliye, 31 Mayıs1920

Diğer Eserler

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, İstanbul 1983.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, IV. Cilt, Ankara 1991.

APAK, Rahmi, **Garp1 Cephesi Kuruldu**, İstanbul 1942.

BELEN, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, 1983.

BİRGÖREN, Hamdi, "Ahmet Zekai'nin Kaleminden İsyân Günlerinde Bolu", **Bolu Belediyesi Araştırmaları Merkezi Yayınları**, Bolu 2009, s.50.

CEBESOY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953.

ÇAĞLAR, Günay, **Hüsrev Bey Heyet-i Nasihası (Nisan Haziran 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele Ve T.B.M.M. I. Dönem 1919- 1923**, III. Cilt, TBMM yayınları Ankara 1994.

ERTUNA, Hamdi, **Türk İstiklal Harbi VI (İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar)**, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara 1974.

ESENGİN, Kenan, **Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar**, İstanbul 1975.

EVCİN, Erol, **Birinci Dünya Savaşı’ndan Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi Olaylar ve İz Bırakanlar**, Atatürk Kültür, Dil Ve Yüksek Kurumu, Tarih Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

KILIÇ, Fahri, “Bolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri”, **AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi** 11/1 (2011), s.31.

KILIÇ, Fahri, “Millî Mücadele Döneminde Hüsrev Gerede’nin Yürüttüğü Faaliyetler”, **History Studies**, Cilt: 9 Sayı, 4. 2017, s.104, ss.101-121, s

KOBAL, Yunus, “Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar” **Türkler Ansiklopedisi**, C 6. Ankara 2002, s. 8182.

KONRAPA, Mehmet Zekai, **Bolu Tarihi**, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1960 s.724,

KONUĞU, Enver, “Bolu Bölgesine Ait Millî Mücadele Kronolojisi”, **Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi**, S1/1, Temmuz 1978, s. 28-29.

NADİ, Yunus, **Kurtuluş Savaşı Anıları**, İstanbul 1978.

ÖZKÖK, Rükü, **Düzce-Bolu İsyanları**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

SARIBAY, Selim (Haz. Mehmet Tunçkol), **İstiklal Savaşı’nda Mudurnu Bolu Düzce**, Mudurnulular Derneği, Yayınları, Ankara 2015.

SOFUOĞLU, Adnan, **Kuva-yi Milliye Dönemi’nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994. **Türk İstiklal Harbi**, “İç Ayaklanmalar, 1919-1922”, Genelkurmay Yayını, C 6, Ankara 1974.

22/07/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/haci-abdulvehap-efendi-abdulvahap-oner-1889-1920/?pdf=6654> adresinden erişilmiştir